

## РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.2(477)

**Голомб В.В.**, к.е.н.,  
доцент кафедри економіки підприємства  
Запорізька державна інженерна академія  
**Трошина Г.В.**, магістр  
Запорізька державна інженерна академія

### ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

**Голомб В.В., Трошина Г.В. Державне регулювання розвитку малого бізнесу в Україні.** У статті висвітлено державні інструменти державного регулювання та механізми економічного впливу на розвиток малого бізнесу в Україні. Проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку малого бізнесу в Україні, наведено характеристику регіонального ділового клімату, проаналізовано стратегію розвитку малого і середнього підприємництва на період до 2020 р. та визначено умови для ефективного розвитку малого бізнесу.

**Ключові слова:** державне регулювання, малий бізнес, стратегія, бізнес-активність, діловий клімат, регіон, активний розвиток.

**Голомб В.В., Трошина Г.В. Государственное регулирование развития малого бизнеса в Украине.** В статье освещены государственные инструменты государственного регулирования и механизмы экономического воздействия развития малого бизнеса. Проанализированы современное состояние и тенденции развития малого бизнеса в Украине, приведена характеристика регионального делового климата, проанализирована стратегия развития малого и среднего предпринимательства на период до 2020 г. и определены условия для эффективного развития малого бизнеса.

**Ключевые слова:** государственное регулирование, малый бизнес, стратегия, бизнес-активность, деловой климат, регион, активное развитие.

**Holomb V.V., Troshyna H.V. State regulation of small business development in Ukraine.** The article covers state instruments of state regulation and mechanisms of economic impact of small business development. The current state and trends of small business development in Ukraine are analyzed, the characteristics of regional business climate in Ukraine are analyzed, the strategy of development of small and medium entrepreneurship in Ukraine for the period up to 2020 is analyzed and conditions for effective development of small business are defined.

**Key words:** state regulation, small business, strategy, business activity, business climate, region, active development.

**Постановка проблеми.** Запорукою успішного розвитку малого підприємництва є стабільна й усебічна державна підтримка. Саме допомога держави малому підприємству в складних економічних умовах, що спостерігаються сьогодні, може забезпечити поліпшення економічної ситуації як у регіонах, так і в країні у цілому. Державна політика у сфері малого підприємництва створює макроекономічні умови розвитку малого бізнесу. Вона включає сукупність чинників державного впливу на малий бізнес. Ефективне використання цих чинників визначає шляхи досягнення ефективної взаємодії між підприємцями та державою, що сприяє вдосконаленню регуляторної політики та розвитку підприємництва в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вагомий внесок у дослідження проблем державного регулювання розвитку малого бізнесу, визна-

чення його ролі в економічному розвитку країни та регіонів зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: К.О. Ващенко, З.С. Варналій, Л.І. Вороніна, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, В.І. Кредісов, Г.М. Рижаківа, М.П. Бутко, Е.М. Лібанова, З.В. Герасимчук та ін. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, проблеми у сфері державного регулювання розвитку малого бізнесу й надалі залишаються актуальними і потребують подальшого вивчення.

**Постановка завдання.** Метою статті є дослідження державного регулювання розвитку малого підприємництва в Україні та основних завдань держави щодо його розвитку

**Виклад основних результатів.** Підприємництво є невід'ємним складником будь-якої ринкової господарської системи, без якої економіка не здатна існувати. Малі підприємства відіграють велику роль в

економіці, їх розвиток впливає на прискорення науково-технічного прогресу, насичення ринку товарами необхідної якості, створення додаткових робочих місць, тобто вирішує численні актуальні економічні, соціальні та інші проблеми. Населення все більше відкриває свій бізнес та займається підприємницькою діяльністю. У зв'язку із цим зростає інтерес до вивчення проблем функціонування малого бізнесу, аналізу тенденцій, змін та особливостей державного регулювання даного сектору економіки.

Державне регулювання малого бізнесу – це система заходів, розроблених державою, з урахуванням вимог ринку та інтересів суб'єктів бізнесу. До цієї системи входять правовий та фінансовий механізми; механізми стимулювання, підтримки, сприяння та контролю; форми та методи реалізації державного регулювання, державні органи та фонди, які покликані займатися діяльністю підприємницьких структур та суб'єктів бізнесу

Масштаби, форми і механізми державного регулювання малого бізнесу значною мірою визначаються національними особливостями, традиціями, рівнем економічного розвитку країни, місцем її у світовій системі та багатьма іншими чинниками.

Залежно від концепції державного втручання у бізнес держава використовує прямі або непрямі механізми регулювання. Прямі механізми державного регулювання здійснюються за допомогою прийняття законодавчих актів, на яких ґрунтуються дії виконавчої влади, непрямі – ґрунтуються на використанні різних економічних, фінансових важелів (податків, цін, відсотків, кредитів, пільг тощо) [3, с. 72].

Сьогодні основними методами державного регулювання підприємницької діяльності є адміністративні, економічні та інституційні.

Адміністративні методи регулювання включають такий основний елемент, як правове поле. Держава виступає гарантом у забезпеченні правових норм поведінки бізнесу, держави та суспільства в ринковому середовищі. Державою встановлюються та регулюються «правила гри» на ринку, створюється необхідна правова база.

Економічні методи державного регулювання не мають обмеження свободи у підприємницькому виборі. Економічні методи регулювання мають існувати в сукупності з природою ринку. Вони прямо мають впливати на розвиток ринку і, відповідно, на виробників і споживачів.

Інституційні методи державного регулювання спрямовані на організацію діяльності і засновані на створенні та контролі суб'єктів й об'єктів інституційної інфраструктури. Суб'єктами є підприємства всіх форм власності та банки, а об'єктами – господарські відносини.

Державна підтримка малого бізнесу в Україні на законодавчому рівні здійснюється в рамках:

– Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [1]

(2012 р.) який є підґрунтям розвитку МСП та охоплює питання принципів та напрямів його розвитку, інститутів розвитку МСП (включно зі спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва), консультативних та дорадчих органів із питань розвитку МСП, державної підтримки та інфраструктури для розвитку МСП, а також роботу Українського фонду підтримки підприємництва тощо;

– Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні до 2020 р. [2].

Всі інструменти регулювання розвитку малого бізнесу можна поділити на два типи:

- 1) фінансові інструменти (бюджетні), які полегшують доступ підприємств до джерел фінансування;
- 2) нефінансові інструменти (позабюджетні), що допомагають підприємствам виживати та поширюватися.

Крім того, в економічній літературі [7, с. 493] визначаються так звані інструменти комплексної спрямованості, до яких, зокрема, належать: застосування пільгового режиму оподаткування, створення вільних (спеціальних) економічних зон, технопарків та територій пріоритетного розвитку.

Фінансові інструменти регулювання малого бізнесу включають:

- фінансово-організаційні інструменти (методи формування доходів, прибутків, тарифно-цінової політики);
- фіскальні інструменти (податки і збори, залучення коштів на договірних засадах), боргові цінні папери, наприклад облігації місцевої позики;
- інструменти фінансування (тендери, соціальні замовлення, кредитування, заснування підприємств);
- управління власністю та майном (продаж, оренда, передача в користування, концесія) [6, с. 136].

Україна як самостійна, незалежна держава гарантує нині всім підприємцям, у тому числі й малому бізнесу, рівні права і створює однакові можливості для функціонування, доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів за умови виконання робіт і поставок для державних потреб. Державна підтримка бізнесу здійснюється на основі Закону України «Про державну підтримку і розвиток малих та середніх підприємств», у якому зазначається, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва держава повинна надати належну підтримку [1].

Однак сьогодні, незважаючи на те що малий бізнес є ключовим чинником росту економіки, його внесок у валовий внутрішній продукт становить лише 18,9%. За даними Державної служби статистики, з 2013 по 2017 р. кількість малих підприємств в Україні зменшилася. Як свідчать результати щорічного дослідження Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, які спрямовані на виявлення загальної картини ділового клімату й особливостей функціонування

## Основні напрями державної політики регулювання розвитку малого бізнесу в Україні

Напрями	Шляхи вирішення
Організаційно-правова підтримка	– посилення верховенства законів і вдосконалення законодавства; – підвищення ролі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; – оприлюднення показників малого бізнесу
Фінансово-кредитна підтримка	– модернізація фондів мікрокредитування; – доступність зовнішніх джерел фінансування для суб'єктів малого бізнесу; – державні кредитні гарантії
Податкова політика	– обґрунтування подальшого функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні
Інноваційна спрямованість	– підтримка створення та фінансування інноваційних бізнес-інкубаторів; – доступність національних наукових досліджень та розробок для впровадження суб'єктами малого бізнесу та ведення ними інноваційної діяльності
Інформаційно-консультаційна підтримка	– підтримка створення та фінансування бізнес-інкубаторів; – створення єдиного інформаційно-довідкового онлайн-ресурсу для малого бізнесу з регулярним наповненням та оновленням контенту; – проведення семінарів, тренінгів, лекцій
Популяризація малого бізнесу	– державна підтримка освітніх програм управління бізнесом у середніх та вищих школах; – навчання, спрямоване на підвищення підприємницької компетенції та супровід а перших етапах реалізації підприємницьких проєктів молодих людей

малого бізнесу в Україні, бізнес-клімат у регіонах значно відрізняється. Експерти оцінили регіони України на основі опитування підприємців за чотирма критеріями: якістю ділового середовища, поточною бізнес-активністю, довгостроковою бізнес-активністю та оцінкою основних регуляторних процедур (реєстрації, податкового адміністрування, перевірок). Перше місце серед регіонів зайняла Вінницька область. Це єдина область України, де підприємці позитивно оцінили поточний стан ділового середовища. Також у Вінницькій області зафіксовано найвищі довгострокові очікування серед усіх регіонів України. Найгірші результати зафіксовані для Харківської області (25-е місце разом із Луганською та Донецькою областями) з найнижчою оцінкою ділового середовища; у Запорізькій області (22-е місце) індекс регуляторних процедур виявився вищим, аніж на Харківщині, але область має низьку поточну ділову активність [4].

На нашу думку, передовими напрямками державної підтримки розвитку малого бізнесу в Україні мають бути вирішення проблем його розвитку, а саме: відсутність дієвого механізму підтримки, розвитку і захисту малого бізнесу та малого підприємництва; поширеність корупції; обмеженість та непрозорість доступу до державних і комунальних ресурсів; неефективність механізмів захисту прав і законних інтересів суб'єктів малого бізнесу; надмірна зарегульованість господарської діяльності;

низька конкуренція на внутрішніх ринках; недосконалість податкової системи; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; низький рівень платоспроможності населення; недостатнє (негарантоване та нерегулярне) фінансування регіональних програм підтримки і розвитку малого підприємництва; нерозвиненість механізмів фінансово-кредитної підтримки і страхування ризиків малих підприємств, відсутність механізмів самофінансування; недосконалість контролю над використанням коштів, виділених малим підприємствам; відсутність ефективно функціонуючої системи дієвої взаємодії великого та малого підприємництва на місцевому (регіональному) рівні; відсутність соціальної відповідальності бізнесу.

Основні напрями державної політики регулювання розвитку малого бізнесу щодо вирішення зазначених проблем подано в табл. 1.

**Висновки.** Аналіз стану та проблем розвитку малого бізнесу в Україні свідчить про те, що в подальшому розвиток малого бізнесу без активного та позитивного втручання держави може призвести до згортання даного сектору економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Отже, ключовим чинником розвитку малого бізнесу є саме державна підтримка. Однак вона потребує створення дієвого механізму ефективної взаємодії між державою та підприємницьким сектором.

## Список літератури:

1. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 2063-III від 19.10.2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250167535>.
3. Анненкова А.А., Поздняков А.В. Государственная политика содействия развитию инфраструктурного обеспечения малого инновационного предпринимательства. Креативная экономика. 2015. № 7. С. 58–62.
4. Бізнес-клімат в регіонах. Звіт Інституту економічних досліджень в Україні. 2017. URL: [https://24tv.ua/ru/malyj\\_i\\_srednij\\_biznes\\_v\\_ukraine\\_osnovnyje\\_prepjatstvija\\_i\\_vyzovy\\_n884659](https://24tv.ua/ru/malyj_i_srednij_biznes_v_ukraine_osnovnyje_prepjatstvija_i_vyzovy_n884659).

5. Ісаченко Д.А. Малі підприємства в трансформаційній економіці регіону: монографія. Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-еколог. досліджень НАН України, 2013. 406 с.
6. Корягіна Т.В. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 7. С. 69–75.
7. Amin A., Johnson S., Storey D. Small firms and the process of economic development. Journal of Regional Policy. 2017. № 4(86). P. 493–517.